

Vecné argumenty pre podporu Finančnej gramotnosti

Finančná gramotnosť je jedným z významných ukazovateľov vyspelosti spoločnosti. Predstavuje výsledok aktívneho prístupu k spravovaniu svojho života, osobných alebo zverených financií. Obsahuje aj morálny rozmer, ktorý má zaručovať spravodlivé prerozdelenie bohatstva na základe základných spoločnosťou akceptovaných zásad.

Finančná gramotnosť je zabezpečovaná na základe kontinuálneho pôsobenia prostredia na subjekt finančnej gramotnosti, z čoho vyplýva nevyhnutnosť neprestajného pôsobenia v zmysle zvyšovania finančnej gramotnosti a reakcie na aktuálne zmeny, ktoré by mohli mať dopad na finančnú gramotnosť. Zároveň platí, že v dôsledku rýchlo sa meniaceho prostredia čím ďalej tým majú nadobudnuté znalosti v oblasti finančnej gramotnosti kratšiu platnosť, znalosti sa musia aktualizovať. Na zvyšovaní finančnej gramotnosti musia pracovať všetky subjekty, a to neustále.

Význam finančnej gramotnosti rastie v súvislosti s rastom potenciálneho ohrozenia hazardom, konzumného spôsobu života, ale aj reklamy a pokročilých technológií využívaných pri poskytovaní finančných služieb, ako aj v súvislosti s rastom zložitosti pri dizajnovaní finančných produktov a výnosových schém.

Finančnú gramotnosť možno rozdeliť na tzv. elementárnu finančnú gramotnosť a špeciálnu. Elementárna finančná gramotnosť je súbor znalostí, s ktorými majú byť oboznámení všetci ľudia, nakoľko umožňuje bežnú a nevyhnutnú orientáciu pri zabezpečovaní základných finančných záväzkov a pohľadávok každého jednotlivca v rámci spoločnosti. Je zrejmé, že iné sú požiadavky na finančnú gramotnosť v súvislosti s úhradou pravidelných poplatkov a v súvislosti so vstupom do finančných záväzkov so zložitými štruktúrami a schémami.

Elementárna finančná gramotnosť zahŕňa napríklad základné znalosti o hospodárení domácnosti, o rozpočte domácnosti, o základných finančných produktoch, napríklad bežných účtoch, vkladových operáciách, základoch úverov, poistenia, finančné vzťahy so štátom, zdravotnou, sociálnou poisťovňou, o základných povinnostiach v oblasti financií.

Pokročilá finančná gramotnosť je veľmi široký pojem. Zahŕňa potenciálne schopnosti rôznych vekových a profesijných skupín na rôznych úrovniach pôsobenia, využívania a poskytovania finančných služieb. Patrí sem aj potreba kontinuálneho zvyšovania finančného vzdelávania a kľúčových kompetencií rôznych vzdelanostných kategórií, vrátane tých, ktorí majú pomerne dobrú finančnú gramotnosť. Patrí sem aj potreba rozvíjať schopnosti, zodpovednosť a etiku tých, ktorí profesionálne spravujú financie iných, alebo im poskytujú finančné služby.

V súčasnosti sú v dôsledku rastu sofistikovanosti odborov napríklad aj v oblasti ekonómie mnohí odborníci veľmi úzko špecializovaní. Môže sa stať, že aj vzdelaní ekonómovia môžu mať určité nedostatky vo finančnej gramotnosti, nakoľko pokrok ide veľmi rýchlo dopredu. Napríklad úzko špecializovaný účtovník nemusí držať krok s dobou v oblasti finančných trhov, bankovníctva alebo poistenia. Mohli by sme uviesť mnohé ďalšie príklady.

Finančná gramotnosť sa podporuje vo vyspelých štátoch sveta a je prínosom v podobe nižších nákladov na riešenie nepriaznivých dôsledkov vyplývajúcich z absencie potrebných znalostí a zručností.

Podpora finančnej gramotnosti sa prejavuje vo viacerých rovinách.

V prvom rade ide o podporu finančnej gramotnosti na medzinárodnej úrovni, na štátnej úrovni v rámci vládnych programov, pokrývajúcich finančnú gramotnosť rôznych vekových kategórií a šírenú v prevažnej miere vzdelávacími inštitúciami v spolupráci so štátnymi a verejnoprávnymi organizáciami a finančnou praxou.

O význame finančnej gramotnosti svedčí aj množstvo napísaných diel zahraničných autorov, z ktorých uvedieme mnohé príklady v zozname literatúry k téme finančná gramotnosť.

Vymedzenie pojmu „finančná gramotnosť“.

Definícia finančnej gramotnosti nie je ustálená, vo väčšine prípadov sa odvodzuje od vedomostí v oblasti správy a riadenia financií. Štúdiom zdrojov, ktoré sa venujú uvedenej problematike sme zistili, že v anglickej literatúre sa stretávame s označením finančnej gramotnosti ako „financial literacy“ alebo s pojmom „financial capability“. Pojem „capability“ vyjadruje skôr zručnosti alebo kompetencie na rozdiel od „literacy“, ktorý možno preložiť ako gramotnosť. Rozdiel medzi týmito pojmami je hlavne v tom, že znalosti predstavujú súbor získaných vedomostí, informácií a schopnosť ich aplikovať, pričom kompetencie vyjadrujú skôr schopnosť reálne uplatňovať v praxi dané znalosti.

Finančná gramotnosť je definovaná v materiáli **Národný štandard finančnej gramotnosti** ako „schopnosť využívať poznatky, zručnosti a skúsenosti na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov s cieľom zaistiť celoživotné finančné zabezpečenie seba a svojej domácnosti“.¹

Podobne vymedzuje finančnú gramotnosť aj Škvára, M. vo svojom diele, keď uvádza, že „finančná gramotnosť je súbor znalostí, schopností a hodnotových postojov občana nevyhnutných na to, aby finančne zabezpečil seba a svoju rodinu v súčasnej spoločnosti a aby aktívne vystupoval na trhu finančných služieb. Finančne gramotný občan sa orientuje v problematike peňazí a cien a je schopný zodpovedne spravovať osobný alebo rodinný rozpočet vrátane finančných aktív a finančných záväzkov s ohľadom na meniace sa životné situácie.“²

Napríklad v práci autorov Gnann, E., Silgoner, M. A., Weber, B.: Volkswirtschafts und Finanzbildung: Konzepte, Ziele, Messung. s. 31 sa uvádzajú rozdiely medzi pojmami gramotnosť, vzdelávanie, kompetencie, povedomie³.

Tabuľka: Prístupy k finančnej gramotnosti z hľadiska jej obsahu a cieľov

¹ Dostupné online 7.9.2014: http://www.mpc-edu.sk/library/files/narodny_standard.pdf, s. 2.

² Škvára, M.: Finanční gramotnost. Praha: Miroslav Škvára, 2011. ISBN 978-809-0482-30-2, s. 15.

³ Gnann, E., Silgoner, M. A., Weber, B.: Volkswirtschafts und Finanzbildung: Konzepte, Ziele, Messung. In: Geldpolitik und Wirtschaft Q3/07. Wien: Österreichische Nationalbank, 2007. Dostupné online 7.9.2014: <http://www.oenb.at/Publikationen/Volkswirtschaft/Monetary-Policy-and-the-Economy/2007/Geldpolitik-und-Wirtschaft-Q3-07.html>, s. 31.

Finančné / ekonomické	Finančné / ekonomické
Gramotnosť	Vzdelávanie
Kompetencie	Povedomie

Odporúčania medzinárodných organizácií v oblasti finančnej gramotnosti

Odporúčania medzinárodných organizácií, najmä Európskej komisie⁴ a OECD⁵ smerujú k vytváraniu národných stratégií schválených vládami jednotlivých štátov s cieľom zvýšiť povedomie o potrebnosti finančného vzdelávania a nevyhnutnosti tvorby jeho jednotného a koordinovaného systému.

Všeobecné otázky finančnej gramotnosti riešila na úrovni EÚ aj Stratégia spotrebiteľskej politiky 2007 – 2013.⁶ Otázkam finančnej gramotnosti sa venoval aj dokument Biela kniha o politike finančných služieb 2005 – 2010.⁷

Existujú viaceré štáty, ktoré prijali vlastné národné stratégie finančného vzdelávania a ich prehľad možno nájsť na stránke:

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/fintrh_fin_vzdelavani.html.

Faktory ktoré vplyvajú na finančnú gramotnosť

1. Výchova a rodinné prostredie

V oblasti vzťahu k hodnotám vo všeobecnosti má nezastupiteľnú úlohu rodina, výchova a osobný príklad. Základom tohto vplyvu je dosiahnuť zodpovedný vzťah k hodnotám a zodpovedný prístup k miere únosného zadlžovania. Správanie rodičov v oblasti vzťahu k financiám predurčuje správanie ich detí.

Preto je veľmi dôležité vytvárať také aktivity, ktoré prostredníctvom rôznych médií a nástrojov budú budovať zodpovedné nakladanie s peniazmi.

2. Vplyv ekonomického prostredia v ktorom subjekty žijú

V tejto oblasti sa prejavujú vplyvy oblastí alebo krajín, v ktorých jedinci žijú (mestá, dediny), otázky ekonomickej vyspelosti štátu (bohatstvo a chudoba), vzdelanostná úroveň, mentalita v určitých skupinách obyvateľov, priority v otázkach investovať alebo spotrebovať.

Treba si uvedomiť, že chudoba je veľkou prekážkou pozitívnych zmien a usilovať sa o osobitné sústredenie pozornosti na marginalizované skupiny obyvateľov, poskytovať im poradenstvo

⁴ Zelená kniha o maloobchodných finančných službách na jednotnom trhu, Európska komisia, 4/2007. Z dokumentu vyplýva, že za oblasť finančného vzdelávania sú zodpovedné členské štáty.

⁵ Napr. Improving Financial Literacy, OECD, 2005.

⁶ http://ec.europa.eu/consumers/overview/cons_policy/index_en.htm.

⁷ http://ec.europa.eu/internal_market/finances/policy/index_en.htm.

ako hospodáriť, čo je prijateľná cena za úver, čo je úžera a aké sú možnosti vymaniť sa z chudoby.

Najmenej podchytení sú v tejto oblasti sociálne slabí občania, ktorí sú významnou cieľovou skupinou pre aktivity šíriace sa inými kanálmi než štandardným systémom finančnej gramotnosti na školách.

3. Vzdelanie

Z uvedeného hľadiska je potrebné, aby sa finančná gramotnosť dostala do osnov základných a stredných škôl, ale aj to, aby finančná gramotnosť mala dosah aj na tie skupiny obyvateľov, ktoré nie sú spojené priamo so školským vzdelávacím systémom. Aj v podmienkach SR sú stanovené rámcové štandardy, čo majú žiaci základných a stredných škôl zvládnuť, ale chýba jednotná metodika vypracovaná skúsenými odborníkmi a hlavne metodické pomôcky, učebnice a literatúra, aby sa zabezpečil správny výklad pojmov a nástrojov finančnej gramotnosti.

Finančná gramotnosť sa dostáva aj do osnov vysokých škôl a to najmä preto, že aj vysokoškolsky vzdelaní ľudia sú príliš úzko špecializovaní a nie je výnimkou absencia vedomostí z oblasti financií ani v skupinách obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním, či dokonca aj medzi ľuďmi, ktorí majú vysokoškolské vzdelanie ekonomického smeru, ale veľmi úzko špecializované. Je však zrejmé, že štandardy pre jednotlivé úrovne školského vzdelávania alebo pre rozdielne cieľové skupiny musia byť rozdielne. Ideálne by bolo nastaviť uvedené štandardy na základy prieskumu verejnej mienky zameraného na reálne potreby v jednotlivých cieľových skupinách. V tejto oblasti majú významný potenciál vysoké školy s ich odbornými, metodickými a inými skúsenosťami, schopné pripraviť učebnice a materiály pre jednotlivé stupne vzdelávania zabezpečujúce finančnú gramotnosť, v súčinnosti s verejnými inštitúciami (MF SR, MŠ SR, NBS).

V tejto oblasti by sa mala sústrediť pozornosť najmä na peňažnú gramotnosť (bankové produkty a služby), cenovú gramotnosť, rozpočtovú gramotnosť (úvery, zadlžovanie), právna gramotnosť, informačná gramotnosť (IT technika, reklama, mediálne vplyvy), čitateľská gramotnosť ako schopnosť porozumieť textu, premýšľať o ňom a jeho interpretácia.

Cieľové skupiny sú zamerané na rozličné povolania, profesie, ako aj na nezamestnaných. V tejto oblasti majú významný potenciál mimovládne organizácie a sociálni pracovníci.

4. Vek

Vek má nesporný vplyv na finančnú gramotnosť. Súvisí to s rýchlo meniacim sa prostredím a nedostatočnou adaptáciou sa na tieto podmienky. Z hľadiska toho, že zo systému štandardnej finančnej gramotnosti, ktorá sa uskutočňuje prostredníctvom systému vzdelávacích inštitúcií, vypadávajú veľké skupiny občanov, je potrebné sústrediť sa na tieto skupiny obyvateľov inými nástrojmi a médiami, než je to pri štandardnom systéme finančnej gramotnosti. Dôležitou cieľovou skupinou z hľadiska veku sú najmä seniori. V tejto oblasti majú významný potenciál mimovládne organizácie a sociálni pracovníci.

Súvislosti finančnej gramotnosti a sociálnych dopadov

1. Finančná gramotnosť a rodina V tejto oblasti majú významný potenciál mimovládne organizácie a sociálni pracovníci.
2. Finančná gramotnosť a úžera.
3. Finančná gramotnosť a súvislosť s bezdomovectvom.
4. Finančná gramotnosť a ekonomická stabilita. Finančné rozhodnutia by mali byť adekvátne finančným cieľom subjektu.

Finančná gramotnosť v podmienkach SR

Vláda Slovenskej republiky schválila „Návrh stratégie vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií“ v roku 2008 formou vládneho Uznesenia č. 447 z 2. júla 2008.

Súčasne uložila úlohy jednotlivým rezortom:

- vypracovať v súlade s cieľmi stratégie vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií štandard finančnej gramotnosti pre jednotlivé stupne dosiahnutého vzdelania,
- implementovať stratégiu vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií do všetkých štátnych vzdelávacích programov zapracovaním štandardu finančnej gramotnosti prostredníctvom vecne príslušných priamo riadených organizácií Ministerstva školstva Slovenskej republiky,
- vypracovať model ďalšieho vzdelávania pedagogických zamestnancov v oblasti rozvoja finančnej gramotnosti,
- implementovať stratégiu vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií do vzdelávacích aktivít ďalšieho vzdelávania a informačného systému pre celoživotné poradenstvo a zaradiť štandard vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií do národnej sústavy kvalifikácií v zmysle návrhu zákona o celoživotnom vzdelávaní.

V nadväznosti na uvedené úlohy bol v roku 2008 vypracovaný Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.0. (ďalej len „NŠFG“).

V roku 2013 Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len „MŠVVŠ SR“) predložilo na základe úlohy č. 9 Plánu práce vlády Slovenskej republiky na rok 2013 na rokovanie vlády Slovenskej republiky materiál „Správa o stave vzdelávania zameraného na podporu rozvoja finančnej gramotnosti“ (ďalej len „Správa“). Uznesením vlády Slovenskej republiky č. 661 z 13. novembra 2013 zobrala vláda Slovenskej republiky Správu na vedomie a uložila MŠVVŠ SR nasledovné úlohy:

- v spolupráci s podpredsedom vlády a ministrom financií aktualizovať obsah Národného štandardu finančnej gramotnosti,
- vypracovať metodiku pre zapracovanie a aplikáciu tém finančnej gramotnosti do školských vzdelávacích programov základných škôl a stredných škôl a
- predložiť na rokovanie vlády aktualizovanú správu o stave vzdelávania zameraného na podporu rozvoja finančnej gramotnosti.

Národný štandard finančnej gramotnosti stanovuje základné štandardy finančnej gramotnosti žiakov a študentov stredných škôl na základe osvojených kompetencií. Tieto sú usporiadané takto: Témy, Kompetencie a čiastkové kompetencie.

Kompetencie sú spracované až do momentu absolvovania strednej školy. Témy, celkové a čiastkové kompetencie opisujú vybrané poznatky, zručnosti a skúsenosti z oblasti finančnej gramotnosti.

V implementačnej oblasti finančnej gramotnosti má dominantnú úlohu štát. Dokument obsahuje 7 tém, ktoré sú prednášané na stredných školách za účelom výchovy v duchu moderných trendov:

1. Človek vo sfére peňazí.
2. Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí.
3. Zabezpečenie peňazí pre uspokojovanie životných potrieb, príjem a práca.
4. Plánovanie a hospodárenie s peniazmi.
5. Úver a dlh.
6. Sporenie a investovanie.
7. Riadenie rizika a poistenie.

V ňom sformulovala tieto štandardné návyky, ktoré by mali počas stredoškolského štúdia až po absolvovanie strednej školy žiaci získať:

- nájsť, vyhodnotiť a použiť finančné informácie,
- poznať základné pravidlá riadenia vlastných financií,
- naučiť sa rozoznať riziká v riadení vlastných financií,
- stanoviť si finančné ciele a naplánovať si ich dosiahnutie,
- rozvinúť potenciál získavania vlastného príjmu a schopnosť sporiť
- efektívne používať finančné služby,
- plniť svoje finančné záväzky,
- zveľaďovať a chrániť svoj majetok,
- porozumieť základným pojmom v oblasti finančníctva a sveta peňazí,
- orientovať sa v oblasti finančných inštitúcií (NBS, komerčné banky, poisťovne a ostatné finančné inštitúcie)
- orientovať sa v problematike ochrany práv spotrebiteľa a byť schopný tieto práva uplatňovať

Harmonizácia štandardov finančného vzdelávania v SR

Ako prvý typ harmonizácie sa uvádza harmonizácia vo vzťahu k dosiahnutému stupňu vzdelania

Štandard finančnej gramotnosti	Stupeň dosiahnutého vzdelania
Úroveň 1	primárne – prvý stupeň ZŠ (1. – 4. ročník základných škôl)
Úroveň 2	nižšie stredné vzdelanie – druhý stupeň ZŠ, 1. – 4. ročník gymnázií s osemročným štúdiom, 1. ročník bilingválneho štúdia gymnázia nižšie stredné odborné vzdelanie – nižšie sekundárne stredné odborné vzdelanie – sekundárne
Úroveň 3	úplné stredné všeobecné vzdelanie úplné stredné odborné vzdelanie

Prameň: <https://www.minedu.sk/data/att/6152.pdf>

Harmonizácia štandardov finančného vzdelávania v SR so štandardmi ISCED (ISCED = International Standard Classification of Education)

Pre Štátne vzdelávacie programy v Slovenskej republike podľa jednotlivých stupňov vzdelávania sa používa klasifikácia ISCED (International Standard Classification of Education).⁸

Stupeň ISCED	V podmienkach SR
ISCED 0	0. materské školy
ISCED 1	1. stupeň základnej školy
ISCED 2 ISCED 2A ISCED 2B ISCED 2C	2. stupeň základnej školy a nižšie ročníky 8-ročných gymnázií + konzervatórií
ISCED 3 ISCED 3A ISCED 3B ISCED 3C	3. gymnáziá a vyššie ročníky 8-ročných gymnázií, stredné odborné školy + vyššie ročníky konzervatórií.

Univerzity a vysoké školy ekonomického a finančného zamerania, v tom aj Katedra bankovníctva a medzinárodných financií disponujú veľkým tvorivým potenciálom zamestnancov a doktorandov, metodickými, organizačnými, odbornými a vedeckými skúsenosťami, ktoré majú v procese zvyšovania finančnej gramotnosti nezastupiteľný význam.

⁸ Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.0, Ministerstvo školstva SR, Ministerstvo financií SR, 30.10.2008, Bratislava

1. Katedra bankovníctva a medzinárodných financií vykonáva prieskum úrovne vedomostí, znalostí a zručností v rôznych cieľových skupinách občanov v oblasti finančnej gramotnosti.
2. Katedra bankovníctva a medzinárodných financií pripravuje učebnice pre základné a stredné školy, ako aj voliteľný predmet na Národohospodárskej fakulte a jeho metodické zameranie, podľa dohodnutých celoštátnych štandardov finančného vzdelávania tak, aby plnili svoje základné poslanie a aby jednotlivé príklady a postupy boli v súlade s metodickými pravidlami, ako aj v súlade s postupom v praxi.